ORIENTAL INSTITUTE, BARODA.

Acc. No. 20953 Subject वेद.

Name ऋग्वेद संहिता. (incomplete).

Author

Age

Extent Fr. 41-80 (18 missing) = 22. gr. 400. +1. ९. स्तु

Language Sanskrit. Script Devanāgarī.

Source- श्री नरहरिशास्त्री पेण्डसे. डभोई. Gift.

रुषः सहस्राक्षः सहस्रपात्॥ स भूमिं विश्वतो वृत्वात्यतिष्ठद्दशांगुलं॥ पुरुष एवेदं सर्वं यद्भू
तं यच्च भव्यं॥ उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति॥ एतावानस्य महिमातो ज्यायांश्च पू
रुषः॥ पादोस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि॥ त्रिपादूर्ध्व उदैत्पुरुषः पादोस्येहाभ
वत्पुनः॥ ततो विष्वङ्व्यक्रामत्साशनानशने अभि॥ तस्माद्विराळजायत विराजो अधि
पूरुषः॥ स जातो अत्यरिच्यत पश्चाद्भूमिमथो पुरः॥३१॥ यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञ
मतन्वत॥ वसंतो अस्यासीदाज्यं ग्रीष्म इध्मः शरद्धविः॥ तं यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन्पुरुषं जा
तमग्रतः॥ तेन देवा अयजंत साध्या ऋषयश्च ये॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः संभृतं पृषदा
ज्यं॥ पशूंस्तांश्चक्रे वायव्यानारण्यान्ग्राम्याश्च ये॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत ऋचः सा
मानि जज्ञिरे॥ छंदांसि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत॥ तस्मादश्वा अजायंत ये के

ORIENTAL INSTITUTE
BARODA (INDIA)

सं॰अ॰ ४२ चोभयादतः ॥ गावोहजज्ञिरेतस्मात्तस्माजाताअजावयः ॥३७॥ ॥ यत्पुरुषंव्यदधुःकतिधा
व्यकल्पयन् ॥ मुखंकिमस्यकौबाहूकाऊरूपादाउच्येते ॥ ब्राह्मणोस्यमुखमासीद्बाहूराज
न्यःकृतः ॥ ऊरूतदस्ययद्वैश्यःपद्भ्यांशूद्रोअजायत ॥ चंद्रमामनसोजातश्चक्षोःसूर्योअजा
यत ॥ मुखादिंद्रश्चाग्निश्चप्राणाद्वायुरजायत ॥ नाभ्याआसीदंतरिक्षंशीर्ष्णोद्यौःसमवर्तत ॥
पद्भ्यांभूमिर्दिशःश्रोत्रात्तथालोकांअकल्पयन् ॥ सप्तास्यासन्परिधयस्त्रिःसप्तसमि
धःकृताः ॥ देवायद्यज्ञंतन्वानाअबध्नंपुरुषंपशुं ॥ यज्ञेनयज्ञमयजंतदेवास्तानिधर्मा
णिप्रथमान्यासन् ॥ तेहनाकंमहिमानःसचंतयत्रपूर्वेसाध्याःसंतिदेवाः ॥३८॥ ॥
संजागृवद्भिर्जरमाणइध्यतेदमेदमेनाक्षयान्लिपकस्पदे ॥ विश्वस्यहोताहविषोव
रेण्योविभुर्विभावासुषखासखीयते ॥ सदस्पतिश्रारतिपिर्गृहेगृहेवनेवनेशिश्रियेत त्रिव ४१

वाजसनिंरयिमस्मेसुवीरंप्रशस्तंधेहियशसंबृहंतं॥२२॥यज्ञस्यवोरथ्यंविश्पतिंविशां
होतारमक्तोरतिथिंविभावसुं॥शोचंछुष्कासुहरिणीषुजर्भुरद्वृषाकेतुर्यजतोद्यामशा
यत॥इममंजस्पामुभयेअकृण्वतधर्माणमग्निंविदथस्यसाधनं॥अक्तुंनयह्वमुषसः
पुरोहितंतनूनपातमरुषस्यनिंसते॥बलस्यनीथाविपणेश्चमन्महेवयाअस्यप्रहुता
आसुरत्तवे॥यदाघोरासोअमृतत्वमाशतादिज्जनस्यदैव्यस्यचर्किरन्॥ऋतस्यहि
प्रसितिर्द्यौरुरुव्यचोनमोमह्यरमतिःपनीयसी॥इंद्रोमित्रोवरुणःसंचिकित्रिरे
थोभगःसवितापूतदक्षसः॥प्ररुद्रेणययिनायंतिसिंधवस्तिरोमहीमरमतिंद
धन्विरे॥येभिःपरिज्मापरियन्नुरुज्रयोविरोरुवज्जठरेविश्वमुक्षते॥२३॥क्रा
णारुद्रामरुतोविश्वकृष्टयोदिवःश्येनासोअसुरस्यनीळयः॥तेभिश्चष्टेवरुणोमि

सं॰ अ॰
४२

त्रो॥अयमिंद्रोदेवेभिरविन्रोभिरवीत॥इंद्रेभुजंशशमानासआशतसूरोदृशीकेवृषणश्चपौं
स्ये॥प्रयेन्वस्यार्हणाततक्षिरेयुजंवज्रंनृषदनेषुकारवः॥सूरश्चिदाहरितोअस्यरीरमदिंद्रा
दाकश्चिद्भयतेतवीयसः॥भीमस्यवृष्णोजठरादभिश्वसोदिवेदिवेसहुरिस्तंनबाधितः॥
स्तोमंवोअद्यरुद्रायशिक्वसेक्षयद्वीरायनमसादिदिष्टन॥येभिःशिवस्ववांएवयाव
भिर्दिवःसिषक्तिस्वयशानिकामभिः॥तेहिप्रजायाअभरंतविश्रवोबृहस्पतिर्वृषभः
सोमजामयः॥यज्ञैरथर्वाप्रथमोविधारयद्देवादक्षैर्भृगवःसंचिकित्रिरे॥२०॥॥तेहि
द्यावापृथिवीभूरिरेतसानराशंसश्चतुरंगोयमोदितिः॥देवस्त्वष्टाद्रविणोदाऋभु
क्षणःप्ररोदसीमरुतोविष्णुरर्हिरे॥उतस्यनउशिजामुर्वियाकविरहिःशृणोतुबु
ध्न्योहवीमनि॥सूर्यामासाविचरंतादिविक्षिताधियाशमीनहुषीअस्यबोधतं॥

शिव
४२

ORIENTAL INSTITUTE
BARODA (INDIA)

प्रनः पूषाम्चरथं विश्वदेव्योपांनपादवतुवायुरिष्टये ॥ आत्मानंवस्योअभिवातमर्चततदश्वि
नासुहवायामनिश्रुतं ॥ विशामासामभयानामधिक्षितंगीर्भिरुस्वयशसंगृणीमसि ॥ ग्ना
दि ग्नाभिर्विश्वाभिरदितिमनर्वणमक्तोर्युवानंनृमणाअधापतिं ॥ रेभदत्रजनुषापूर्वोअंगिरा
ग्रावाणऊर्ध्वाअभिचक्षुरध्वरं ॥ येभिर्विहायाअभवद्विचक्षणः पाथः सुमेकंस्वधिति
र्वनन्वति ॥ २५ ॥ ॥ महिद्यावापृथिवीभूतमुर्वीनारीयह्वीनरोदसीसदंनः ॥ तेभिर्नः पातं
सह्यसएभिर्नः पातंशूषणि ॥ यज्ञेयज्ञेसमर्त्योदेवान्सपर्यति ॥ यः सुम्नैर्दीर्घश्रुत्तम
आविवासात्येनान् ॥ विश्वेषामिरज्यवोदेवानांवार्महः ॥ विश्वेहिविश्वमहसोविश्वेय
ज्ञेषुयज्ञियाः ॥ तेघाराजानोअमृतस्यमंद्राअर्यमामित्रोवरुणः परिज्मा ॥ कद्रुद्रोनृणां
स्तुतोमरुतः पूषणोभगः ॥ उतनोनक्तमपांवृषण्वसूसूर्यामासासदनायसधन्या ॥

सं॰ऋ॰
४२

सच्चायत्स्माध्येषामहिर्बुध्न्येषुबुध्न्यः॥२६॥उतनोदेवावश्विनाशुभस्पतीधामभिर्मित्रा
वरुणाउरुष्यतां॥महःसरायएषतेतिधन्वेवदुरिता॥उतनोरुद्राचिन्मृळतामश्विनाविश्वे
देवासोरथस्पतिर्भगः॥ऋभुर्वाजऋभुक्षणःपरिज्माविश्ववेदसः॥ऋभुर्ऋभुक्षाऋभु
र्विधतोमदआतेहरीजूजुवानस्यवाजिना॥दुष्टरंयस्यसामचिदृधग्यज्ञोनमानुषः॥
कृधीनोअह्रयोदेवसवितःसचस्तुषेमघोनां॥सहोनइंद्रोवह्निभिर्न्येषांचर्षणीनांच
क्रंरश्मिंनयोयुवे॥ऐषुद्यावापृथिवीधातंमहदस्मेवीरेषुविश्वचर्षणिःश्रवः॥पृक्षं
वाजस्यसातयेपृक्षंरायोततुर्वणे॥२७॥एतंशंसमिंद्रास्मयुष्ट्वंकूचित्संतंसहसा
वन्नभिष्टयेसदापा[illegible]भिष्टये॥मेदतांवेदतावसो॥एतंमेस्तोमंतनानसूर्येद्युतद्या
मानंवावृधंतनृणां॥संवननंनाश्व्यंतष्टेवानपच्युतं॥वावर्त्तयेषांरायायुक्तैषां श्रीव

४३

हिरण्ययी॥नेमधितानपौंस्यावृथेवविष्टांता॥प्रतद्दुःशीमेपृथवानेवेनेप्ररामेवोचमसुरे
मघवत्सु॥येयुक्त्वायपंचशतास्मयुपथाविश्राव्येषां॥अधीन्वत्रसप्ततिंचसप्तच॥सद्यो
दिदिष्टतान्वःसद्योदिदिष्टपार्थ्यःसद्योदिदिष्टमायवः॥१५॥॥प्रैतेवदंतुप्रवयंवदामग्रा
वभ्योवाचंवदतावदद्भ्यः॥यदद्रयःपर्वताःसाकमाशवःश्लोकंघोषंभरथेंद्रायसोमिनः॥
एतेवदंतिशतवत्सहस्रवदभिक्रंदंतिहरितेभिरासभिः॥विष्ट्वीग्रावाणःसुकृतःसुकृत्य
याहोतुश्चित्पूर्वेहविरद्यमाशत॥एतेवदंत्यविदन्ननामधुन्यूंखयंतेअधिपक्वआमिषि॥
वृक्षस्यशाखामरुणस्यबप्सतस्तेसूभर्वावृषभाःप्रेमराविषुः॥बृहद्वदंतिमदिरेणमं
दिनेंद्रंक्रोशंतोविदन्ननामधु॥संरभ्याधीराःस्वसृभिरनर्तिषुराघोषयंतःपृथिवीमु
पब्दिभिः॥सुपर्णावाचमक्रतोपद्यव्याखरेकृष्णाइषिराअनर्तिषुः॥न्य१ङ्नियंस

सं॰ऋ
८४

परस्यनिष्कृतंपुरूरेतोदधिरेसूर्यश्वितः॥५॥उग्राइवप्रवहंतःसमायमुःसाकंयुक्तावृष
णोबिभ्रतोधुरः॥यच्छ्वसंतोजग्रसानाअराविषुःश्रृण्वएषांप्रोथथोअर्वतामिव॥६॥दशा
वनिभ्योदशकक्ष्येभ्योदशयोक्त्रेभ्योदशयोजनेभ्यः॥दशाभीशुभ्योअर्चताजरेभ्यो
दशधुरोदशयुक्तावहद्भ्यः॥७॥तेअद्रयोदशयंत्रासआशवस्तेषामाधानंपर्येति
हर्यतं॥तऊसुतस्यसोम्यस्यांधसोंऽशोःपीयूषंप्रथमस्यभेजिरे॥८॥तेसोमादोहरी
इंद्रस्यनिंसतेंऽशुंदुहंतोअध्यासतेगवि॥तेभिर्दुग्धंपपिवान्त्सोम्यंमध्विंद्रोवर्धते
प्रथतेवृषायते॥९॥वृषावोअंशुर्नकिलारिषाथनेळावंतःसदमित्स्थनाशिताः॥
रैवत्येवमहसाचारवस्थनयस्यग्रावाणोअजुषध्वमध्वरं॥१०॥तृदिलाअतृ
दिलासोअद्रयोश्रमणाअश्रृथिताअमृत्यवः॥अनातुराअजराःस्थामविष्णवः

त्रिव
८५

ORIENTAL INSTITUTE
BARODA (INDIA)

तुयाभिर्यासिवृषभिर्मंदमानः॥हरिलतावर्च्चसास्पयस्यश्रेधैरूपैस्तन्वंस्पर्द्धायस्व॥अस्माभि
रिंद्रसखिभिर्हुवानःसध्रीचीनोमादयस्वानिषद्य॥यस्यत्यत्तेमहिमानंमदेष्विमेमहीरोद
सीनाविविक्तां॥तदोकआहरिभिरिंद्रयुक्तैःप्रियेभिर्याहिप्रियमन्नमच्छ॥यस्यशश्वत्प
पिवांइंद्रशत्रूननानुकृत्यारण्याचकर्थ॥सतेपुरंधिंतविषीमियर्त्तिसितेमदायसुतइंद्रसो
मः॥१२॥॥इदंतेपात्रंसनवित्तमिंद्रपिबासोममेनाशतक्रतो॥पूर्णआहावोमदिरस्यम
ध्वोयंविश्वइद्दभिहर्यंतिदेवाः॥विहित्वामिंद्रपुरुधाजनासोहितप्रयसोवृषभह्वयंते॥
अस्माकंतेमधुमत्तमानीमाभुवन्सवनातेषुहर्य॥प्रतइंद्रपूर्व्याणिप्रनूनंवीर्यावोचंप्र
थमाकृतानि॥सतीनमन्युरश्रथायोअद्रिंसुवेदनामकृणोर्ब्रह्मणेगां॥निषुसीदगणप
तेगणेषुत्वामाहुर्विप्रतमंकवीनां॥नऋतेत्वत्क्रियतेकिंचनारेमहामर्कंमघवंचित्रमर्च॥

मं·अ
६०

अभिष्ट्याना मघवन्नाधमानान्सखेबोधिवसुपतेसखीनां ॥ रणंकृधिरणकृत्सत्यशुष्मा
भक्तेचिदाभजारायेअस्मान् ॥१३॥ ॥ तमस्यद्यावापृथिवीसचेतसाविश्वेभिर्देवैर
नुशुष्ममावतां ॥ यदैत्कृण्वानोमहिमानमिंद्रियंपीत्वीसोमस्यक्रतुमांअवर्द्धत ॥ तमस्य
विष्णुर्महिमानमोजसांशुंदधन्वान्मधुनोविरप्शते ॥ देवेभिरिंद्रोमघवासयावभिर्वृ
त्रंजघन्वांअभवद्वरेण्यः ॥ वृत्रेणयदहिनाबिभ्रदायुधासमस्थिथायुधयेशंसमा
विदे ॥ विश्वेतेअत्रमरुतःसहत्मनावर्धन्नुग्रमहिमानमिंद्रियं ॥ जज्ञानएवव्यबाधत
स्पृधःप्रापश्यद्वीरोअभिपौंस्यंरणं ॥ अवृश्चदद्रिमवसस्यदःसृजदस्तभ्नान्ना
कंस्वपस्ययापृथुं ॥ आदिंद्रःसत्रातविषीरपत्यतवरीयोद्यावापृथिवीअबाधत ॥
अवाभरद्धृषितोवज्रमायसंशेवंमित्रायवरुणायदाशुषे ॥१४॥ ॥ इंद्रस्यात्रत श्रीव
६०

विषीभ्यो विरप्शिनमृघायतो अरं हयं तमन्यवे॥ वृत्रं यदुग्रो व्यवृश्चदोजसा
पो बिभ्रतं तमसा परीवृतं॥ या वीर्याणि प्रथमानि कर्त्वा महित्वेभिर्यतमा
नो समीयतुः॥ ध्वांतं तमोव दध्वसे हत इंद्रो मह्ना पूर्वहूतावपत्यत॥ विश्वे
देवासो अध वृष्ण्यानि तेवर्द्धयंन्सोमवत्या वचस्यया॥ रद्धं वृत्रमहिमिंद्र
स्य हन्मनाग्निर्न जंभैस्तृष्वन्नमावयत्॥ भूरि दक्षेभिर्वचनेभिर्ऋक्व
भिः सख्येभिः सख्यानि प्रवोचत॥ इंद्रो धुनिं च चुमुरिं च दंभयं छ्रद्धामन
स्या शृणुते दभीतये॥ त्वं पुरूण्या भरा स्वश्व्या येभिर्मंसै निवचनानि शंस
न्॥ सुगेभिर्विश्वा दुरिता तरेम विदो षु ण उर्विया गाधमद्य॥ १५॥ घर्मा
समंता त्रिवृतं व्यापतुस्तयोर्जुष्टिं मातरिश्वा जगाम॥ दिवस्पयो दिधिषा

सं० अ० णा अवेषन्विदुर्देवाः स हसामानमर्कं ॥ तिस्रो दंष्ट्राय निर्ऋती रूपासते
६१ दीर्घश्रुतो विहिजानंति वह्नयः ॥ तासां निचिक्युः कवयो निदानं परेषु
या गुह्येषु व्रतेषु ॥ चतुष्कपर्दी युवतिः सुपेशा घृतप्रतीका वयुनानि वस्ते ॥
तस्यां सुपर्णा वृषणा निषेदतुर्यत्र देवा दधिरे भागधेयं ॥ एकः सुपर्णः
स समुद्रमाविवेश स इदं विश्वं भुवनं वि चष्टे ॥ तं पाकेन मनसापश्यमं
तितस्तं माता रेळ्हि स उ रेळ्हि मातरं ॥ सुपर्णं विप्राः कवयो वचोभिरेकं सं
तं बहुधा कल्पयंति ॥ छंदांसि च दधतो अध्वरेषु ग्रहान्सोमस्य मिम
ते द्वादश ॥ १६ ॥ षट्त्रिंशांश्च चतुरः कल्पयंतश्छंदांसि च दधत आद्वादशं ॥
यज्ञं विमाय कवयो मनीषऋक्सामाभ्यां प्ररथं वर्त्तयंति ॥ चतुर्दशान्ये म शिव
६१

हिमानो अस्य तं धीरा वाचा प्रणयंति सप्त ॥ आप्नानं तीर्थं क इह प्रवोचद्येन पथा प्रपिबंते सु
तस्य ॥ सहस्रधा पंचदशान्युक्था यावद्द्यावापृथिवी तावदित्तत् ॥ सहस्रधा महिमानः सह
स्रं यावद्ब्रह्म विष्ठितं तावती वाक् ॥ कश्छंदसां योगमा वेद धीरः को धिष्ण्यां प्रति वाचं पपाद ॥
कमृत्विजामष्टमं शूरमाहुर्हरी इंद्रस्य नि चिकाय कः स्वित् ॥ भूम्या अंतं पर्येके चरंति रथस्य
धूर्षु युक्तासो अस्थुः ॥ श्रमस्य दायं वि भजंत्येभ्यो यदा यमो भवति हर्म्ये हितः ॥ १० ॥ ॥
चित्र इच्छिशोस्तरुणस्य वक्षथो न यो मातरावप्येति धातवे ॥ अनूधा यदि जीजनदधा च नु
ववक्ष सद्यो महि दूत्यं चरन् ॥ अग्निर्ह नाम धायि दंनपस्तमः सं यो वना युवते भस्मना द
ता ॥ अभिप्रमुरा जुह्वा स्वध्वर इनो न प्रोथमानो यवसे वृषा ॥ तं वो विं न द्रुषदं देवमंधस
इंदुं प्रोथंतं प्रवपंतमर्णवं ॥ आसा वह्निं न शोचिषा विरप्शिनं महिव्रतं न सरजंतमध्व

॥सं॰अ॰॥
॥६२॥

नः॥वियस्यतेज्रयसानस्याजरधक्षोर्नवाताःपरिसंत्यच्युताः॥आरण्वासोयुयुधयोनस
त्वनंत्रितंनशंतप्रशिषंतइष्टये॥सइदग्निःकण्वतमःकण्वसखार्यःपरस्यांतरस्यतरुषः॥
अग्निःपातुगृणतोअग्निःसूरीनग्निर्ददातुतेषामवोनः॥३८॥॥वाजिंतमायसह्यसेसु
पित्र्यतृषुच्यवानोअनुजातवेदसे॥अनुद्रेचिद्योधृषतावरंसतेमहिंतमायधन्वने
दविष्यते॥एवाग्निर्मर्त्तैःसहसूरिभिर्वसुःष्टवेसहसःसूनरोनृभिः॥मित्रासोनयेसु
धिताऋतायवोद्यावोनद्युम्नैरभिसंतिमानुषान्॥ऊर्जोनपात्सहसावन्नितित्वोप
स्तुतस्यवंदतेवृषावाक्॥त्वांस्तोषामत्वयासुवीराद्राघीयआयुःप्रतरंदधानाः॥इति
त्वाग्नेवृष्टिहव्यस्यपुत्राउपस्तुतासऋषयोवोचन्॥तांश्चपाहिगृणतश्चसूरीन्वषड्
षाळित्यूर्ध्वासोअनक्षन्नमोनमइत्यूर्ध्वासोअनक्षन्॥३९॥॥पिबासोममहतइंद्र

श्रीव
६२

यायपिबावृत्रायहंतवेशविष्ठ॥पिबरायेशवसेहूयमानः।पिबमध्वस्तृपदिंद्रावृषस्व॥
अस्यपिबक्षुमतःप्रस्थितस्येंद्रसोमस्यवरमासुतस्य॥स्वस्तिदामनसामादयस्वार्वाचीनो
रेवतेसौभगाय॥ममत्तुत्वादिव्यःसोमइंद्रममत्तुयःसूयतेपार्थिवेषु॥ममत्तुयेनवरिव
श्चकर्थममत्तुयेननिरिणासिशत्रून्॥आद्विबर्हाअमिनोयात्विंद्रोवृषाहरिभ्यांप
रिषिक्तमंधः॥गव्यासुतस्यप्रभृतस्यमध्वःसत्राखेदामरुशहावृषस्व॥नितिग्मानि
भ्राशयन्भ्राश्यान्यवस्थिरातनुहियातुजूनां॥उग्रायतेसहोबलं द दामिप्र तीत्याशत्रून्
विगदेषुवृश्च॥२०॥ ॥व्यर्यइंद्रतनुहिश्रवांस्योजस्थिरेवधन्वनोभिमातीः॥अस्मद्र्यग्वा
वृधानःसहोभिरनिभृष्टस्तन्वंवावृधस्व॥इदंहविर्मघवंतुभ्यंरातंप्रतिसम्राळहृणा
नोगृभाय॥तुभ्यंसुसोमघवंतुभ्यंपक्वोऽद्धींद्रपिबचप्रस्थितस्य॥अद्धीदिंद्रप्रस्थि

सं॰ अ
९६

ते माहवीं बि न्वनो दधिष्व पच्चतोत सोमं॥ प्रयस्वंतः प्रतिहर्यामसि त्वा सत्याः संतु यजमानस्य
कामाः॥ प्रेंद्राग्निभ्यां सुवचस्यां मियर्मि सिंधाविव प्रेरयं नावमर्कैः॥ अया इव परि च
रंति देवा ये अस्मभ्यं धनदा उद्भिदश्च॥ १॥ ॥ न वा उ देवाः क्षुधमिद्वधं ददुरुताशितमु
पगच्छंति मृत्यवः॥ उतो रयिः पृणतो नोप दस्यत्युतापृणन्मर्डितारं न विंदते॥ य आ
ध्राय चकमानाय पित्वोन्नवान्सन्रफितायोपजग्मुषे॥ स्थिरं मनः कृणुते सेवते पुरो
तो चित्स मर्डितारं न विंदते॥ स इद्भोजो यो गृहवे ददात्यन्नकामाय चरते कृशाय॥ अ
रमस्मै भवति यामहूता उतापरीषु कृणुते सखायं॥ न स सखा यो न ददाति सख्ये स
चाभुवे सचमानाय पित्वः॥ अपास्मात्प्रेयान्न तदोको अस्ति पृणंतमन्यमरणं चिदिच्छे
त्॥ पृणीयादिन्नाधमानाय तव्यान्द्राघीयांसमनु पश्येत पंथां॥ ओ हि वर्त्तंते रथ्येव चक्रा

भीव
९६

ORIENTAL INSTITUTE
BARODA (INDIA)

द्राजाजगतोबभूव॥यईशेअस्यद्विपदश्चतुष्पदःकस्मै०॥यस्येमेहिमवंतोमहित्वायस्यस
मुद्रंरसयासहाहुः॥यस्येमाःप्रदिशोयस्यबाहूकस्मै०॥येनद्यौरुग्रापृथिवीचदृह्लायेनस्वःस्त
भितंयेननाकः॥योअंतरिक्षेरजसोविमानःकस्मै०॥३॥॥यंक्रंदसीअवसातस्तभानेअ
भ्यैक्षेतांमनसारेजमाने॥यत्राधिसूरउदितोविभातिकस्मै०॥आपोहयद्बृहतीर्विश्वमा
यन्गर्भंदधानाजनयंतीरग्निं॥ततोदेवानांसमवर्त्ततासुरेकःकस्मै०॥यश्चिदापोमहिना
पर्यपश्यद्दक्षंदधानाजनयंतीर्यज्ञं॥योदेवेष्वधिदेवएकआसीत्कस्मै०॥मानोहिंसीज्ज
नितायःपृथिव्यायोवादिवंसत्यधर्माजजान॥यश्चापश्चंद्राबृहतीर्जजानकस्मै०॥प्रजाप
तेनत्वदेतान्यन्योविश्वाजातानिपरितावभूव॥यत्कामास्तेजुहुमस्तन्नोअस्तुवयंस्या
मपतयोरयीणां॥४॥॥वसुंनचित्रंमहसंगृणीषेवामंशेवमतिथिमद्विषेण्यं॥सरा

सं॰ऋ॰
६६

सतेशुक्रोयोविश्वधायसोग्निर्होतागृहपतिःसुवीर्यं॥जुषाणोअग्नेप्रतिहर्यमेवचोविश्वानि
विद्वान्वयुनानिसुक्रतो॥घृतनिर्णिग्ब्रह्मणेगातुमेरयतवदेवाअजनयन्ननुव्रतं॥सप्तधामा
निपरियन्नमर्त्योदाशद्दाशुषेसुकृतेमामहस्व॥सुवीरेणरयिणाग्नेस्वाभुवायस्तआनट्समि
धातंजुषस्व॥यज्ञस्यकेतुंप्रथमंपुरोहितंहविष्मंतईळतेसप्तवाजिनं॥शृण्वंतमग्निंघृत
पृष्ठमुक्षणंपृणंतंदेवंपृणतेसुवीर्यं॥त्वंदूतःप्रथमोवरेण्यःसहूयमानोअमृतायमत्स्व॥
त्वांमर्जयन्मरुतोदाशुषोगृहेत्वांस्तोमेभिर्भृगवोविरुरुचुः॥५॥इषंदुहन्त्सुदुघांविश्व
धायसंयज्ञप्रियेयजमानायसुक्रतो॥अग्नेघृतस्नुस्त्रिर्ऋतानिदीद्यद्वर्तिर्यज्ञंपरि
यन्त्सुक्रतूयसे॥त्वामिदस्याउषसोव्युष्टिषुदूतंकृण्वानाअयजंतमानुषाः॥त्वांदेवामह
याय्यायवावृधुराज्यमग्नेनिमृजंतोअध्वरे॥नित्वावसिष्ठाअह्वंतवाजिनंगृणंतोअ

ORIENTAL INSTITUTE

न्न विदथेषु वेधसः ॥ रायस्पोषं यजमानेषु धारयथ यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ ॥ अयं वेनश्चो
दयत्पृश्निगर्भा ज्योतिर्जरायू रजसो विमाने ॥ इममपां संगमे सूर्यस्य शिशुं न विप्रा मतिभी रि
हंति ॥ समुद्रादूर्मिमुदियर्त्ति वेनो नभोजाः पृष्ठं हर्यतस्य दर्शि ॥ ऋतस्य सानावधि विष्टपि भ्रा
ट्समानं योनिमभ्यनूषत व्राः ॥ समानं पूर्वीरभि वावशाना स्तिष्ठन्वत्सस्य मातरः सनीळाः ॥
ऋतस्य सानावधि चक्रमाणा रिहंति मध्वो अमृतस्य वाणीः ॥ जानंतो रूपमकृपंत विप्रा मृग
स्य घोषं महिषस्य हि ग्मन् ॥ ऋतेन यंतो अधि सिंधुमस्थुर्विदद्गंधर्वो अमृतानि नाम ॥ अप्स
रा जारमुपसिष्मियाणा योषा बिभर्त्ति परमे व्योमन् ॥ चरत्प्रियस्य योनिषु प्रियः सन्सीदत्प
क्षे हिरण्यये स वेनः ॥ ७ ॥ ॥ नाके सुपर्णमुप यत्पतंतं हृदा वेनंतो अभ्यचक्षत त्वा ॥ हिरण्य
पक्षं वरुणस्य दूतं यमस्य योनौ शकुनं भुरण्युं ॥ ऊर्ध्वो गंधर्वो अधि नाके अस्थात्प्रत्यङ् चि

ऋ·अ·
६७ त्राबिभ्रद्रस्यायुधानि॥वसानोअत्कंसुरभिंदृशेकंस्व१र्णनामजनतप्रियाणि॥द्रप्सःसमुद्र
मभियज्जिगातिपश्यन्गृध्रस्यचक्षसाविधर्मन्॥भानुःशुक्रेणशोचिषाचकानस्तृतीयेच
क्रेरजसिप्रियाणि॥८॥॥इमन्नोअग्नउपयज्ञमेहिपंचयामंत्रिवृतंसप्ततंतुं॥असोह
व्यवाळुतनःपुरोगाज्योगेवदीर्घंतमआशयिष्ठाः॥अदेवाद्देवःप्रचतागुहायन्प्रपश्यमा
नोअमृतत्वमेमि॥शिवंयत्संतमशिवाजहामिस्वात्सख्यादरणींनाभिमेमि॥पश्यन्न
न्यस्याअतिथिंवयायाऋतस्यधामविमिमेपुरूणि॥शंसामिपित्रेअसुरायशेवमयज्ञि
याद्यज्ञियंभागमेमि॥बह्वीःसमाअकरमंतरस्मिन्निंद्रंवृणानःपितरंजहामि॥अग्निः
सोमोवरुणस्तेच्यवंतेपर्यावर्द्राष्ट्रंतदवाम्यायन्॥निर्मायाउत्येअसुराअभूवन्त्वंचमा
वरुणकामयासे॥ऋतेनराजन्ननृतंविविंचन्ममराष्ट्रस्याधिपत्यमेहि॥८॥॥इदंस्व त्रिव
६७

BARODA (INDIA)

षः।।तेनूनंनोयमूतयेवरुणोमित्रोअर्यमा।।नयिष्ठाउनोनेषणिपर्षिष्ठाउनःपर्ष
ण्यतिद्विषः।।यूयंविश्वंपरिपाथवरुणोमित्रोअर्यमा।।युष्माकंशर्मणिप्रियेस्या
मसुप्रणीतयोतिद्विषः।।आदित्यासोअतिस्रिधोवरुणो।।उग्रंमरुद्भीरु
द्रंहुवेमेंद्रमग्निंस्वस्तयेतिद्विषः।।नेतारऊषुणस्तिरोवरुणोमित्रो०।।अ
ना तिविश्वानिदुरिताराजानश्चर्षणीनामतिद्विषः।।शुनमस्मभ्यमूतयेवरुणो०।।
शर्मयच्छंतुसप्रथआदित्यासोयदीमहेअतिद्विषः।।यथाहत्यद्वसवोगौर्यं
चित्पदिषितामसुंचतायजत्राः।।एवोष्वऽस्मन्मुंचताव्यंहःप्रतार्यग्नेप्रतरं
नआयुः।।१३।। ।।रात्रीव्यख्यदायतीपुरुत्रादेव्यऽक्षभिः।।विश्वाअधि

सं·अ·
६८

श्रियो धित॥ आ वि प्रा अमंसी नि वतो दिव्यु १ द्धतः॥ ज्योतिषा बाधते तमः॥ निरु स्वसारमस्कृतो
षसं देव्यायती॥ अपेदु हासते तमः॥ सा नो अद्य यस्या वयं नि ते यामंन विक्ष्माह॥ वृक्षे न व
सतिं वयः॥ नि ग्रामासो अविक्षत नि पद्वंतो नि पक्षिणः॥ नि श्येनासश्चिदर्थिनः॥ याव
याद्वृक्यं १ वृकं यवय स्तेनमूर्म्ये॥ अथा नः सुतरा भव॥ उप मा पेपिशत्तमः कृष्णं व्यक्तम
स्थित॥ उष ऋणेव यातय॥ उप ते गा इवाकरं वृणीष्व दुहितर्दिवः॥ रात्रि स्तोमं न जिग्यु
षे॥३४॥॥ ममाग्ने वर्चो विहवेष्वस्तु वयं त्वेंधानास्तन्वं पुषेम॥ मह्यं नमंतां प्रदिशश्च
तस्रस्त्वयाध्यक्षेण पृतना जयेम॥ मम देवा विहवे संतु सर्व इंद्रवंतो मरुतो विष्णुरग्निः॥
ममांतरिक्षमुरुलोकमस्तु मह्यं वातः पवतां कामे अस्मिन्॥ मयि देवा द्रविणमा यजं
तां मय्याशीरस्तु मयि देवहूतिः॥ दैव्या होतारो वनुषंत पूर्वेरिष्टाः स्याम तन्वा सुवीराः॥
मह्यं यजंतु मम यानि हव्याकूतिः सत्या मनसो मे अस्तु॥ एनो मा नि गां कतमच्चनाह

शिव
६८

विश्वेदेवासोअधिवोचतान॥ देवीःषळुर्वीरुरुनःकृणोत विश्वेदेवासइहवीरयध्वं॥मा
हास्महिप्रजयामातनूभिर्मारधामद्विषतेसोमराजन्॥१५॥ ॥अग्नेमन्युंप्रतिनुदन्प
रेषामदब्धोगोपाःपरिपाहिनस्त्वं॥प्रत्यंचोयंतुनिगुतःपुनस्तेमैषांचित्तंप्रबुधां
विनेशत्॥धाताधातॄणांभुवनस्ययस्पतिर्देवंत्रातारमभिमातिषाहं॥इमंयज्ञम
श्विनोभाबृहस्पतिर्देवाःपांतुयजमानंन्यर्थात्॥उरुव्यचानोमहिषःशर्मयंसदस्मि
न्हवेपुरुहूतःपुरुक्षुः॥सनःप्रजायैहर्यश्वमृळयेंद्रमानोरीरिषोमापरादाः॥येनः
सपत्नाअपतेभवंत्विंद्राग्निभ्यामवबाधामहेतान्॥वसवोरुद्राआदित्याउपरिस्पृशं
मोग्रंचेत्तारमधिराजमक्रन्॥अर्वांचमिंद्रममुतोहवामहेयोगोजिद्धनजिदश्वजि
द्यः॥इमंनोयज्ञंविहवेजुषस्वास्यकुर्मोहरिवोमेदिनंत्वा॥१६॥ ॥नासदासीन्नो

सं॰अ॰ सदासीत्तदानींनासीद्रजोनोव्योमापरोयत्॥किमावरीवःकुहकस्यशर्मन्नंभःकिमासी
७० द्गहनंगभीरं॥नमृत्युरासीदमृतंनतर्हिनरात्र्याअह्नआसीत्प्रकेतः॥आनीदवातं
स्वधयातदेकंतस्माद्धान्यन्नपरःकिंचनास॥तमआसीत्तमसागूळ्हमग्रेप्रकेतंस
लिलंसर्वमाइदं॥तुच्छ्येनाभ्वपिहितंयदासीत्तपसस्तन्महिनाजायतैकं॥कामस्त
दग्रेसमवर्त्तताधिमनसोरेतःप्रथमंयदासीत्॥सतोबंधुमसतिनिरविंदन्हृदिप्र
तीष्याकवयोमनीषा॥तिरश्चीनोविततोरश्मिरेषामधःस्विदासी३दुपरिस्विदा
सीत्॥रेतोधाआसन्महिमानआसन्स्वधाअवस्तात्प्रयतिःपरस्तात्॥कोअद्धावे
दकइहप्रवोचत्कुतआजाताकुतइयंविसृष्टिः॥अर्वाग्देवाअस्यविसर्जनेनाथा
कोवेदयतआबभूव॥इयंविसृष्टिर्यतआबभूवयदिवादधेयदिवान॥योअस्य ऋाव
७०

स्याध्यक्षः परमेव्योमन्त्सोअंगवेदयदिवानवेद ॥ ७ ॥ ॥ योयज्ञोविश्वतस्तंतुभिस्तत
एकशतंदेवकर्मेभिरायतः ॥ इमेवयंतिपितरोयआययुः प्रवयापवयेत्यासतेतते ॥
पुमांएनंतनुतउत्कृणत्तिपुमान्वितत्नेअधिनाकेअस्मिन् ॥ इमेमयूखाउपसेदुरू
सदः सामानिचक्रुस्तसराण्योतवे ॥ कासीत्प्रमाप्रतिमाकिंनिदानमाज्यंकिमा
सीत्परिधिः कआसीत् ॥ छंदः किमासीत्प्रउगंकिमुक्थंयद्देवादेवमयजंतवि
श्वे ॥ अग्नेर्गायत्र्यभवत्सयुग्वोष्णिहयासवितासंबभूव ॥ अनुष्टुभासोमउ
क्थैर्महस्वान्बृहस्पतेर्बृहतीवाचमावत् ॥ विराण्मित्रावरुणयोरभिश्रीरिंद्रस्य
त्रिष्टुबिहभागोअह्नः ॥ विश्वांदेवांजगत्याविवेशतेनचाकॢप्रऋषयोमनुष्याः ॥
चाकॢप्रेतेनऋषयोमनुष्यायज्ञेजातेपितरोनःपुराणे ॥ पश्यन्मन्येमनसा

सं॰अ॰ ७१ चक्षसातान्यइमंयज्ञमयजंतपूर्वे॥सहस्तोमाःसहछंदसआवृतःसहप्रमाऋषयःसप्त
दैव्याः॥पूर्वेषांपंथामनुदृश्यधीराअन्वालेभिरेरथ्योनरश्मीन्॥५३०॥॥अपप्राचइंद्र
विश्वांअमित्रानपापाचोअभिभूतेनुदस्व॥अपोदीचोअपशूराधराचउरौयथातवश
र्मन्मदेम॥कुविदंगयवमंतोयवंचिद्यथादांत्यनुपूर्वंवियूय॥इहेहैषांकृणुहिभोजना
नियेबर्हिषोनमोवृक्तिंनजग्मुः॥नहिस्थूर्यृतुथायातमस्तिनोतश्रवोविविदेसंगमे
षु॥गव्यंतइंद्रंसख्यायविप्राअश्वायंतोवृषणंवाजयंतः॥युवंसुराममश्विनानमु
चावासुरेसचा॥विपिपानाशुभस्पतीइंद्रंकर्मस्वावतं॥पुत्रमिवपितरावश्विनो
भेंद्रावथुःकाव्यैर्दंसनाभिः॥यत्सुरामंव्यपिबःशचीभिःसरस्वतीत्वामघव
न्नभिष्णक्॥इंद्रःसुत्रामास्ववांअवोभिःसुमृडीकोभवतुविश्ववेदाः॥बाध श्रीव ७१

INSTITUTE BARODA (INDIA)

ताद्द्वेषोअभयंकृणोतुसुवीर्यस्यपतयःस्याम ॥ तस्यवयंसुमतौयज्ञियस्यापिभद्रे
सौमनसेस्याम ॥ ससुत्रामास्ववाँइंद्रोअस्मेआराच्चिद्द्वेषःसनुतर्युयोतु ॥६५॥ ईजा
नमिद्द्यौर्गूर्त्तावसुरीजानंभूमिरभिप्रभूषणि ॥ ईजानंदेवावश्विनावभिसुम्नैर
वर्द्धतां ॥ तावांमित्रावरुणाधारयत्क्षितीसुषुम्नेषितत्वतायजामसि ॥ युवोःक्रा
णायसख्यैरभिष्यामरक्षसः ॥ अधाचिन्नुयद्दिधिषामहेवामभिप्रियंरेक्णःप
त्यमानाः ॥ दद्वांवायत्पुष्यतिरेक्णःसम्वारन्नकिरस्यमघानि ॥ असावन्योअसुर
सूयतद्यौस्त्वंविश्वेषांवरुणासिराजा ॥ मूर्धारथस्यचाकन्नैतावतैनसांतकध्रुक ॥
अस्मिन्त्स्वे३तच्छकपूतएनोहितेमित्रेनिगतान्हंतिवीरान् ॥ अवोर्वायद्धात्तनूष्ववः
प्रियासुयज्ञियास्वर्वा ॥ युवोर्हिमातादितिर्विचेतसाद्यौर्नभूमिःपयसापुपूतनि ॥

सं-अ·
७२

अवप्रियादिदिष्टनसूरोनिनिक्तरश्मिभिः॥सुवंसभराजावसीदनंतिष्ठद्रथंनधू
र्षदंवनर्षदं॥तान्नःकण्वकमंतीर्नमेधस्तत्रेअंहसःसुमेधस्तत्रेअंहसः॥२१॥ १॥
प्राग्वस्मैपुरोरथमिंद्रायशूषमर्चत॥अभीकेचिदुलोककृत्संगेसमत्सुवृत्रहास्मा
कंबोधिचोदितानभंतामन्यकेषांज्याकाअधिधन्वसु॥त्वंसिंधूँरवासृजोधरा
चोअहन्नहिं॥अशत्रुरिंद्रजज्ञिषेविश्वंपुष्यसिवार्यंतंत्वापरिष्वजामहेनभं०॥
विषुविश्वाअरातयोर्योनशंतनोधियः॥अस्तासिशत्रवेवधंयोनइंद्रजिघांसति
यातेरातिर्ददिर्वसुनभं०॥योनइंद्राभितोजनोवृकायुरादिदेशति॥अधस्पदंत
मींकृधिविबाधोअसिसासहिर्नभं०॥योनइंद्राभिदासतिसनाभिर्यश्चनिष्ट्यः॥
अवतस्यबलंतिरमहीवद्यौरधत्मनानभं०॥वयमिंद्रत्वायवःसखित्वमारभा

शिव
७२

ORIENTAL INSTITUTE
BARODA (INDIA)

मेह॥७॥ तस्यनःपथानयातिविश्वानिदुरितानभं॥अस्मभ्यंसुत्वमिंद्रतांशिक्षयादोहते
प्रतिवरंजरित्रे॥अछिद्रोध्नीपीपयद्यथानःसहस्रधारापयसामहीगौः॥७॥१॥ ॥उभे
यदिंद्ररोदसीआपप्राथोषाइव॥महांतंत्वामहीनांसम्राजंचर्षणीनांदेवीजनित्र्यजी
जनद्भद्राजनित्र्यजीजनत्॥अवस्मदुर्हणायतोमर्तस्यतनुहिस्थिरं॥अधस्पदंत
मींकृधियोअस्मांआदिदेशतिदेवी॥अवत्याबृहतीरिषोविश्वश्चंद्राअमित्रहन्॥
शचीभिःशक्रधूनुहींद्रविश्वाभिरूतिभिर्देवी॥अवयत्त्वंशतक्रतविंद्रविश्वानि
धूनुषे॥रयिंनसुन्वतेसचासहस्रिणीभिरूतिभिर्देवी॥अवस्वेदाइवाभितोविष्व
क्पतंतुदिद्यवः॥दूर्वायाइवतंतवोव्यस्मदेतुदुर्मतिर्देवी॥दीर्घंह्यंकुशंयथाशक्तिं
बिभर्षिमंतुमः॥पूर्वेणमघवन्पदाजोवयांयथायमोदेवी॥नकिर्देवामिनीमसि

सं०अ०
७३

नकिरायोपयामसिमंत्रश्रुत्यंचरामसि।।पक्षेभिरपिकक्षेभिरत्राभिसंरभामहे।।
२२।।।।यस्मिन्वृक्षेसुपलाशेदेवैःसंपिबतेयमः।।अत्रानोविश्पतिःपितापुराणां।
अनुवेनति।।पुराणांअनुवेनंतंचरंतंपापयामुया।।असूयन्नभ्यचाकशंतस्माअस्पृ
हयंपुनः।।यंकुमारनवंरथमचक्रंमनसाकृणोः।।एकेषंविश्वतःप्रांचमपश्यन्न
धितिष्ठसि।।यंकुमारप्रावर्त्तयोरथंविप्रेभ्यस्परि।।तंसामानुप्रावर्त्ततसमितोनाव्या
हितं।।कःकुमारमजनयद्रथंकोनिरवर्त्तयत्।।कःस्वित्तदद्यनोब्रूयादनुदेयीयथाभ
वत्।।यथाभवदनुदेयीततोअग्रमजायत।।पुरस्ताद्बुध्नआततःपश्चान्निरयणंकृतं।।
इदंयमस्यसादनंदेवमानंयदुच्यते।।इयमस्यधम्यतेनाळीरयंगीर्भिःपरिष्कृतः
।।२३।।केश्यग्निंकेशीविषंकेशीबिभर्त्तिरोदसी।।केशीविश्वंस्वर्दृशेकेशीदं

श्रीम
७२

ज्योतिरुच्यते॥मुनयोवातरशनाःपिशंगावसतेमला॥वातस्यानुध्राजिंयंतियद्देवा
सोअविक्षत॥उन्मदितामौनेयेनवातां आतस्थिमावयं॥शरीरेदस्माकंयूयंम
र्तासोअभिपश्यथ॥अंतरिक्षेणपततिविश्वारूपावचाकशत्॥मुनिर्देवस्यदेव
स्यसौकृत्यायसखाहितः॥वातस्याश्वोवायोःसखाथोदेवेषितोमुनिः॥उभौस
मुद्रावाक्षेतियश्चपूर्वउतापरः॥अप्सरसांगंधर्वाणांमृगाणांचरणेचरन्॥के
शीकेतस्यविद्वान्सखास्वादुर्मदिंतमः॥वायुरस्माउपामंथत्पिनष्टिस्माकुनन्न
मा॥केशीविषस्यपात्रेणयद्रुद्रेणापिबत्सह॥२७॥उतदेवाअवहितंदेवाउन्न
यथापुनः॥उतागश्चक्रुषंदेवादेवाजीवयथापुनः॥द्वाविमौवातौवातआसिंधो
रापरावतः॥दक्षंतेअन्यआवातुपरान्योवातुयद्रपः॥आवातवाहिभेषजं

विवातवाहियद्रपः ॥ त्वंहिविश्वभेषजोदेवानांदूतईयसे ॥ आत्वागमंशंतातिभिरथोअ
रिष्टतातिभिः ॥ दक्षंतेभद्रमाभार्षंपरायक्ष्मंसुवामिते ॥ त्रायंतामिहदेवास्त्रायतांमरु
तांगणः ॥ त्रायंतांविश्वाभूतानियथायमरपाअसत् ॥ आपइद्वाउभेषजीरापोअमी
वचातनीः ॥ आपःसर्वस्यभेषजीस्तास्तेकृण्वंतुभेषजं ॥ हस्ताभ्यांदशशाखाभ्यांजि
ह्वावाचःपुरोगवी ॥ अनामयित्नुभ्यांत्वाताभ्यांत्वोपस्पृशामसि ॥ २९ ॥ ॥ तवत्यइं
द्रसख्येषुवह्नयऋतंमन्वानाव्यदर्दिरुर्वलं ॥ यत्रादशस्यन्नुषसोरिणन्नपःकुत्सा
यमन्मन्नह्यश्चदंसयः ॥ अवासृजःप्रस्वःश्वंचयोगिरीनुदाजउस्राअपिबोमधु
प्रियं ॥ अवर्धयोवनिनोअस्यदंससाशुशोचसूर्यऋतजातयागिरा ॥ विसूर्योम
ध्येअमुचद्रथंदिवोविदद्दासायप्रतिमानमार्यः ॥ दृळ्हानिपिप्रोरसुरस्यमायि

ORIENTAL INSTITUTE
BARODA (INDIA)

थकवचन

नइंद्रोव्यास्यच्चकृवांऋजिश्वना॥अनाधृष्टानिधृषितोव्यास्यन्निधींरदेवांअमृ
णदयास्यः॥मासेवसूर्योवसुपुर्यमाददेगृणानःशत्रूंरशृणाद्विरुक्मता॥अयुद्धसे
नोविभ्वाविभिंदतादाशद्वृत्रहातुज्यानितेजते॥इंद्रस्यवज्रादबिभेदभिश्नथः
प्राक्रामच्छुंध्यूरजहादुषाअनः॥एतात्यातेश्रुत्यानिकेवलायदेकएकमकृणोरय
ज्ञं॥मासांविधानमदधाअधिद्यवित्वयाविभिन्नंभरतिप्रधिंपिता॥२६॥ ॥सूर्य
रश्मिर्हरिकेशःपुरस्तात्सविताज्योतिरुदयांअजस्रं॥तस्यपूषाप्रसवेयातिविद्वा
न्संपश्यन्विश्वाभुवनानिगोपाः॥नृचक्षाएषदिवोमध्यआस्तआपप्रिवान्रोदसीअं
तरिक्षं॥सविश्वाचीरभिचष्टेघृताचीरंतरापूर्वमपरंचकेतुं॥रायोबुध्नःसंगमनो
वसूनांविश्वारूपाभिचष्टेशचीभिः॥देवइवसवितासत्यधर्मेंद्रोनतस्थौसमरेध

सं॰अ॰
७५

नानां॥ विश्वावसुं सोम गंधर्वमापो ददृशुषीस्तदृतेना व्यायन्॥ तदन्ववैदिंद्रो रारहाण आ
सां परि सूर्यस्य परिधीँ रपश्यत्॥ विश्वावसुरभि तन्नो गृणातु दिव्यो गंधर्वो रजसो वि
मानः॥ यद्वा घा सत्यमुत यन्न विद्म धियो हिन्वानो धिय इन्नो अव्याः॥ सस्निमविंदच्च
रणे नदीनामपावृणोद्दुरो अश्मव्रजानां॥ प्रासां गंधर्वो अमृतानि वोचदिंद्रो दक्षं परि जाना
दहीनां॥२७॥ ॥ अग्ने तव श्रवो वयो महि भ्राजंते अर्चयो विभावसो॥ बृहद्भानो शवसा ना
वाजमुक्थ्यं दधासि दाशुषे कवे॥ पावकवर्चाः शुक्रवर्चा अनूनवर्चा उदियर्षि भानुना॥
पुत्रो मातरा विचरन्नुपावसि पृणक्षि रोदसी उभे॥ ऊर्जो नपाज्जातवेदः सुशस्तिभि
र्मंदस्व धीतिभिर्हितः॥ त्वे इषः सं दधुर्भूरिवर्पसश्चित्रोतयो वामजाताः॥ इरज्यन्न
ग्ने प्रथयस्व जंतुभिरस्मे रायो अमर्त्य॥ स दर्शतस्य वपुषो वि राजसि पृणक्षि सा

श्राव
७५

ORIENTAL INSTITUTE
BARODA (INDIA)

नसिंक्रतुं॥वृष्कर्त्तारमध्वरस्यप्रचेतसंक्षयंतंराधसोमहः॥रातिंवामस्यसुभगांमही
मिषंदधासिसानसिंरयिं॥ऋतावानंमहिषंविश्वदर्शतमग्निंसुम्नायदधिरेपुरो
जनाः॥श्रुत्कर्णंसप्रथस्तमंत्वागिरादैव्यंमानुषायुगा॥२८॥॥अग्नेअच्छावदेह
नःप्रत्यङ्नःसुमनाभव॥प्रनोयच्छविशस्पतेधनदाअसिनस्त्वं॥प्रनोयच्छत्वर्य
माप्रभगःप्रबृहस्पतिः॥प्रदेवाःप्रोतसूनृतारायोदेवीददातुनः॥सोमंराजानम
वसेग्निंगीर्भिर्हवामहे॥आदित्यान्विष्णुंसूर्यंब्रह्माणंचबृहस्पतिं॥इंद्रवायूबृह
स्पतिंसुहवेहहवामहे॥यथानःसर्वइज्जनःसंगत्यांसुमनाअसत्॥अर्यमणंबृह
स्पतिमिंद्रंदानायचोदय॥वातंविष्णुंसरस्वतींसवितारंचवाजिनं॥त्वंनो॥अग्ने
अग्निभिर्ब्रह्मयज्ञंचवर्द्धय॥त्वंनोदेवतातयेरायोदानायचोदय॥२९॥॥अयम

सं॰अ॰ १८

अग्नेजरितात्वेअभूदपिसहसःसूनोनह्य१न्यदस्त्याप्यं॥भद्रंहिशर्मात्रिवरूथमस्तित
आरेहिंसानामपदिद्युमाकृधि॥प्रवत्तेअग्नेजनिमापितूयतःसाचीवविश्वाभुव
नान्यृंजसे॥प्रसप्तयःप्रसनिषंतनोधियःपुरश्चरंतिपशुपाइवत्मना॥उतवाउपरि
वृणक्षिबप्सद्बहोरग्नउलपस्यस्वधावः॥उतखिल्याउर्वराणांभवंतिमातेहेतिंत
विषींचुक्रुधाम॥यदुद्वतोनिवतोयासिबप्सत्पृथगेषिप्रगर्धिनीवसेना॥यदातेवातो
अनुवातिशोचिर्गोप्तेवश्मश्रुवपसिप्रभूम॥प्रत्यस्यश्रेणयोददृश्रएकंनियानंब
हवोरथासः॥बाहूयदग्नेअनुमर्मृजानोन्यङुत्तानामन्वेषिभूमिं॥उत्तेशुष्माजिहतां
मुत्तेअर्चिरुत्तेअग्नेशशमानस्यवाजाः॥उच्छ्वंचस्वनिनमवर्धमानआत्वाद्यवि
श्वेवसवःसदंतु॥अपामिदंन्ययनंसमुद्रस्यनिवेशनं॥अन्यंकृणुष्वेतःपंथांतेन

शिव १८

ORIENTAL INSTITUTE
BARODA (INDIA)

याहिवशांअन्तु ॥ आयनेतेपरायणेदूर्वारोहंतुपुष्पिणीः ॥ ह्रदाश्चपुंडरीकाणिसमुद्रस्य
गृहाइमे ॥ २० ॥ ॥ इतिअष्टमाष्टकेसप्तमोध्यायः ॥ ॥ ॐ त्यंचिदत्रिमृतजुरमर्थमश्वंन
यातवे ॥ कक्षीवंतंयदीपुनारथंनकृणुथोनवं ॥ त्यंचिदश्वंनवाजिनमरेणवोयमत्नत ॥
दृळ्हंग्रंथिंनविष्यतमत्रिंयविष्ठमारजः ॥ नरादंसिष्ठावत्रयेशुभ्रासिषासतंधियः ॥
अथाहिवांदिवोनरापुनस्तोमोनविशसे ॥ चितेतद्वांसुराधसारातिःसुमतिरश्विना ॥
आयन्नःसदनेपृथौसमनेपर्षथोनरा ॥ युवंभुज्युंसमुद्रआरजसःपारईंखितं ॥
यातमच्छापतत्रिभिर्नासत्यासातयेकृतं ॥ आवांसुम्नैःशंयूइवमंहिष्ठाविश्ववेदसा ॥
समस्मेभूषतंनरोत्संनपिप्युषीरिषः ॥ १ ॥ ॥ अयंहितेअमर्त्यइंदुरत्योनपत्यते ॥ दक्षो
विश्वायुर्वेधसे ॥ अयमस्मासुकाव्यऋभुर्वज्रोदास्वते ॥ अयंबिभर्त्यूर्ध्वकृशानंम

सं॰ अ॰
७७

दं मृत्युर्नकल्यांमदं॥ घृषुन्नेयेनायक्कृतनन्त्रासुस्वासुवंसगः॥ अवर्द्दीयेदहीश्रुवः॥
यंसुपर्णः परावतः श्येनस्यपुत्रआसरन्॥ ग्रालचक्रंक्र्यो इद्योवर्त्तनिः॥ यंतेश्येनश्चा
रुमहृकंपदासरदरुणमानमंधेस॥ एनावयावितामसुजइवसएनाजागारबंधुता॥ र
वातीदंइंद्दं इंनोदेवषुचिद्वारयातमहित्सजः॥ कत्वावयाविलोर्यमु ःसुकेताकत्वायमस्म
दासुतः॥ २॥ ॥ इमांखनाम्योषधिंवीरुधंबलवत्तमां॥ ययासपत्नींबाधतेययासंवि
दंतेपतिं॥ उत्तानपर्णसुभगेदेवजूतेसहस्वति॥ सपत्नींमेपराधमंपतिंमेकेवलंकु
रु॥ उत्तराहमुत्तरउत्तरेदुत्तराभ्यः॥ अथासपत्नीयाममधरासाधराभ्यः॥ नह्यस्याना
मंगृभ्णामिनोअस्मिन्नमतेजने॥ परमेवपरावतंसपत्नींगमयामसि॥ अहमस्मिस
हमानाथत्वमसिसासहिः॥ उभेसहस्वतीभूत्वीसपत्नींमेसहावहे॥ उपतेधांसहमा

नाप
७७

ORIENTAL INSTITUTE
BARODA (INDIA)

नामभित्वाधांसहीयसा॥मामनुप्रतेमनोवत्संगौरिवधावतुपथावारि ॰ वधावतु॥
॥३॥॥अरण्यान्यरण्यान्यसौयाप्रेवनश्यसि॥कथाग्रामंनपृछसिनत्वाभीरिवविंद
तीँ३॥वृषारवायवदतेयदुपावतिचिच्चिकः॥आघाटिभिरिवधावयन्नरण्यानिर्महीय
ते॥उतगावइवादंत्युतवेश्मेवदृश्यते॥उतोअरण्यानिःसायंशकटीरिवसर्जति॥गा
मंगैषआह्वयतिदार्वंगैषोअपावधीत्॥वसन्नरण्यान्यांसायमक्रुक्षदितिमन्यते॥न
वाअरण्यानिर्हंत्यन्यश्चेन्नाभिगछति॥स्वादोःफलस्यजग्ध्वाययथाकामंनिपद्यते॥
आंजनगंधिंसुरभिंबह्वन्नामकृषीवलां॥प्राहंमृगाणांमातरमरण्यानिमशंसिषं॥
॥४॥॥श्रत्तेदधामिप्रथमायमन्यवेहन्यद्वृत्रंनर्यंविवेरपः॥उभेयत्वाभवतोरोदसी
अनुरेजतेशुष्मात्पृथिवीचिदद्रिवः॥त्वंमायाभिरनवद्यमायिनंश्रवस्यतामनसावृत्र

सं॰ऋ॰ ७८

मर्त्यः॥त्वामिन्नरोवृणतेगविष्टिषुत्वांविश्वासुहव्यास्विष्टिषु॥ऐषुचाकंधिपुरुहूतसूरि
षुवृधासोयेमघवन्नानशुर्मघं॥अर्चंतितोकेतनयेपरिष्टिषुमेधसातावाजिनमह्रये
धने॥सइन्नुरायःसुभृतस्यचाकनन्मदंयोअस्यरंह्यंचिकेतति॥त्वावृधोमघवन्दा
श्वध्वरोमक्षूसवाजंभरतेधनानृभिः॥त्वंशर्धायमहिनागृणानउरुकृधिमघवंछ
ग्धिरायः॥त्वंनोमित्रोवरुणोनमायीपित्वोनदस्मदयसेविभक्ता॥५॥॥सुष्वाणास
इंद्रस्तुमसित्वाससवांसश्चतुविनृम्णवाजं॥आनोभरसुवितंयस्यचाकन्त्मनात
नासनुयामत्वोताः॥ऋष्वस्त्वमिंद्रशूरजातोदासीर्विशःसूर्येणसह्याः॥गुहाहितंगुह्यं
गूळ्हमप्सुबिभृमसिप्रस्रवणेनसोमं॥अर्योवागिरोअभ्यर्चविद्वानृषीणांविप्रः
सुमतिंचकानः॥तेस्यामयेरणयंतसोमैरेनोततुभ्यंरथोळ्हभक्षैः॥३॥इमाब्रह्मेंद्र त्रिव ७८

तुभ्यं शंसि दा नृभ्यो नृणां शूर शवः ॥ तेभिर्भव सक्रतुर्येषु चाकन्नुत त्रायस्व गृणत उ
त स्तीन् ॥ श्रुधी हवमिंद्र शूर पृथ्या उत स्तवसे वेन्यस्यार्कैः ॥ आ यस्ते योनिं घृतवंतम
स्वारूर्मिर्न निम्नैर्द्रवयंत वक्वाः ॥६॥ ॥ सविता यंत्रैः पृथिवीमरम्णादस्कंभने सवि
ता द्यामदृंहत् ॥ अश्वमिवाधुक्षद्धुनिमंतरिक्षमतूर्ते बद्धं सविता समुद्रं ॥ यत्रा समुद्रः
स्कभितो व्यौनदपान्नपात्सविता तस्य वेद ॥ अतो भूरत आ उत्थितं रजो तो द्यावापृथि
वी अप्रथेतां ॥ पश्चेदमन्यदभवद्यजत्रममर्त्यस्य भुवनस्य भूना ॥ सुपर्णो अंग सवि
तुर्गरुत्मान्पूर्वो जातः स उ अस्यानु धर्म ॥ गाव इव ग्रामं यूयुधिरिवाश्वान्वाश्रेव वत्सं सु
मना दुहाना ॥ पतिरिव जायामभि नो न्येतु धर्ता दिवः सविता विश्ववारः ॥ हिरण्य[illegible]पः स्तू
सवितर्यथा त्वांगिरसो जुह्वे वाजे अस्मिन् ॥ एवा त्वार्चन्नवसे वंदमानः सोमस्येवांशुं

सं॰ अ॰
७९

प्रतिजागराहं।।७।। ।।समिद्धाग्निस्त्वसमिध्यसेदेवेभ्योहव्यवाहन।।आदित्यैरुद्रैर्वसुभिर्न
आगहिमृळीकायन‌आगहि।।इमंयज्ञमिदंवचोजुजुषाणउपागहि।।मन्त्रोसिस्त्वास
मिधानहवामहेमृळीकायहवामहे।।त्वासुजातवेदसंविश्ववारंगृणाधिया।।अग्नेदे
वांआवहनःप्रियव्रतान्मृळीकायप्रियव्रतान्।।अग्निर्देवोदेवानामभवत्पुरोहितोग्निं
मनुष्या ऋषयःसमीधिरे।।अग्निंमहोधनसातावहंकवेमृळीकंधनसातये।।अ
ग्निरत्रिंभरद्वाजंगविष्ठिरंप्रावन्नःकण्वंत्रसदस्युमाहवे।।अग्निंवसिष्ठोहवतेपुरोहि
तोमृळीकायपुरोहितः।।८।। ।।श्रद्धयाग्निःसमिध्यतेश्रद्धयाहूयतेहविः।।श्रद्धांभग
स्यमूर्धनिवचसावेदयामसि।।प्रियंश्रद्धेददतःप्रियंश्रद्धेदिदासतः।।प्रियंभोजेषु
यज्वस्विदंमउदितंकृधि।।~~यथादेवाअसुरेषुश्रद्धामुग्रेषुचक्रिरे~~।।एवंभोजेषु

।शिव
७९

ORIENTAL INSTITUTE
BARODA (INDIA)

ज्वस्विदंमउदितंकृधि ॥ यथादेवाअसुरेषुश्रद्धामुग्रेषुचक्रिरे ॥ एवंभोजेषुयज्व
स्वस्माकमुदितंकृधि ॥ श्रद्धांदेवायजमानावायुगोपाउपासते ॥ श्रद्धांहृदय्य१याकूत्या
श्रद्धयाविंदतेवसु ॥ श्रद्धांप्रातर्हवामहेश्रद्धांमध्यंदिनंपरि ॥ श्रद्धांसूर्यस्यनिम्रुचिश्रद्धे
श्रद्धापयेहनः ॥ ५ ॥ ॥ शासइत्थामहांअस्यमित्रखादोअद्भुतः ॥ नयस्यहन्यतेसखान
जीयतेकदाचन ॥ स्वस्तिदाविशस्पतिर्वृत्रहाविमृधोवशी ॥ वृषेंद्रःपुरएतुनःसोमपा
अभयंकरः ॥ विरक्षोविमृधोजहिविवृत्रस्यहनूरुज ॥ विमन्युमिंद्रवृत्रहन्नमित्रस्याभि
दासतः ॥ विनइंद्रमृधोजहिनीचायच्छपृतन्यतः ॥ योअस्माँअभिदासत्यधरंगमया
तमः ॥ अपेंद्रद्विषतोमनोपजिज्यासतोवधं ॥ विमन्योःशर्मयच्छवरीयोयवयावधं ॥
॥ १० ॥ ॥ ईंखयंतीरपस्युवइंद्रंजातमुपासते ॥ भेजानासःसुवीर्यं ॥ त्वमिंद्रबलादधि

सं·श्र· ८० सहसोजातश्रोजसः॥ त्वंदृषन्दृषेदसि॥ त्वमिंद्रासिदृत्रहाव्यंउतरिक्षमातिरः॥ उद्द्यामस्त
भ्नाश्रोजसा॥ त्वमिंद्रसजोषसमर्कंबिभर्षिबाह्वोः॥ वज्रंशिशानश्रोजसा॥ त्वमिंद्राभिभू
रसिविश्वाजातान्योजसा॥ सविश्वाभुवश्राभवः॥ ११॥ ॥सोमएकेभ्यःपवतेघृतमेकउ
पासते॥ येभ्योमधुप्रधावतितांश्चिदेवापिगच्छतात्॥ तपसायेश्रनाधृष्यास्तपसायेस्व
र्ययुः॥ तपोयेचक्रिरेमहस्तांश्चि०॥ येयुध्यंतेप्रधनेषुशूरासोयेतनूत्यजः॥ येवासह
स्रदक्षिणास्तांश्चि०॥ येचित्पूर्वऋतसापऋतावानऋतावृधः॥ पितॄंतपस्वतोयमतां
श्चि०॥ सहस्रणीथाःकवयोयेगोपायंतिसूर्यं॥ ऋषींतपस्वतोयमतपोजांश्रपिगच्छ
तात्॥ १२॥ ॥अरायिकाणेविकटेगिरिंगच्छसदान्वे॥ शिरिंबिठस्यसत्वभिस्तेभिष्ट्वा
चातयामसि॥ चत्तोइतश्चत्तामुतःसर्वाभ्रूणान्यारुषा॥ अरायंब्रह्मणस्पतेती० ण॥ श्रि ८०

ORIENTAL INSTITUTE
BARODA (INDIA)

केवीरिव॥जनंजनंजन्योनातिमन्यतेविश्आक्षेतिविश्यो३विशंविशं॥सुदक्षोदक्षैःक्र
तुनासिसुक्रतुरग्नेकविःकाव्येनासिविश्ववित्॥वसुर्वसूनांक्षयसित्वमेकइद्यावाचया
निपृथि[illegible]ष्यतः॥प्रजानन्नग्नेतवयोनिमृत्वियमिळायास्पदेघृतवंतमासदः॥आते भि
चिकित्रउषसामिवेतयोरेपसःसूर्यस्येवरश्मयः॥तवश्रियोवर्ष्यस्येवविद्युतश्चित्रा
श्चिकित्रउषसांनकेतवः॥यदोषधीरभिसृष्टोवनानिचपरिस्वयंचिनुषेअन्नमास्ये
॥२०॥ ॥तमोषधीर्दधिरेगर्भमृत्वियंतमापोअग्निंजनयंतमातरः॥तमित्समानंवनि
नश्चवीरुधोंतर्वतीश्चसुवतेचविश्वहा॥वातोपधूतइषितोवशाँअनुतृषुयदन्नावेविषद्वि
तिष्ठसे॥आतेयतंतेरथ्यो३यथापृथक्शर्धांस्यग्नेअजराणिधक्षतः॥मेधाकारंविदथ
स्यप्रसाधनमग्निंहोतारंपरिभूतमंमतिं॥तमिदर्भेहविष्यासमानमित्तमिन्महेवृण

सं०अ०
॥४१॥

तेनान्यंतत॥त्वामिदत्रवृणतेत्वायवोहोतारमग्नेविदथेषुवेधसः॥यद्देवयंतोदधतिप्रयांसि
तेहविष्मंतोमनवोवृक्तबर्हिषः॥तवाग्नेहोत्रंतवपोत्रमृत्वियंतवनेष्ट्रंत्वमग्निदृतायतः॥
तवप्रशास्त्रंत्वमध्वरीयसिब्रह्माचासिगृहपतिश्चनोदमे॥२१॥॥यस्तुभ्यमग्नेअमृता
यमर्त्यःसमिधादाशदुतवाहविष्कृति॥तस्यहोताभवसियासिदूत्य१मुपब्रूषेयजस्यध्व
रीयसि॥इमाअस्मैमतयोवाचोअस्मदाँऋचोगिरःसुष्टुतयःसमग्मत॥वसूयवोवस
वेजातवेद[illegible]सुचिद्वर्धनोयासुचाकनत्॥इमांप्रत्नायसुष्टुतिंनवीयसींवोचेयमस्मा
उ[illegible]णोतुनः॥भूयाअंतराहृद्यस्यनिस्पृशेजायेवपत्यउशतीसुवासाः॥यस्मिन्न
श्वासऋषभासउक्षणोवशामेषाअवसृष्टासआहुताः॥कीलालपेसोमपृष्ठायवेध
सेहृदामतिंजनयेचारुमग्नये॥अहाव्यग्नेहविरास्येतेस्रुचीवघृतंचम्वीवसोमः॥

॥शोव॥
॥८१॥

ORIENTAL INSTITUTE
BARODA (INDIA)

५